

ERZİNCAN İLİNİN TOPOGRAFİK ANALİZİ VE İDARİ SINIRLAR İLİŞKİSİ, BAZI SORUNLAR¹

TOPOGRAPHIC ANALYSIS AND ADMINISTRATIVE RELATIONSHIP BETWEEN ERZİNCAN PROVINCE, SOME PROBLEMS

Vedat KARADENİZ², M. Samet ALTINBİLEK³

ÖZET: Türkiye’de idari taksimata göre en büyük idari birim illerdir. Bu illerden biri de Doğu Anadolu Bölgesi’nin Yukarı Fırat Bölümü’nde 39° 02’-40° 05’ kuzey enlemleri ile 38° 16’- 40° 45’ doğu boylamları arasında yer alan Erzincan ilidir. İlin yüzölçümü 11903 km² kadardır. Yüzölçümü bakımından ülkemizin 24. büyük ili olan Erzincan, Doğu Anadolu Bölgesi’nde de Erzurum, Van ve Malatya’dan sonra 4. büyük il durumundadır. Erzincan ili, İl toprakları doğudan Erzurum, batıdan Sivas, güneyden Tunceli, güneydoğudan Bingöl, güneybatıdan Elazığ ve Malatya, kuzeyden Gümüşhane ve Bayburt, kuzeybatıdan ise Giresun illeri ile çevrilidir.

Mülki idari bölünüşe göre Erzincan, 1 merkez ilçe ve 8 taşra ilçesinden oluşmaktadır. İl genelinde 528 köy yönetsel alanı ve 24 kentsel yönetsel alan (1 merkez ilçe, 8 ilçe merkezi ve 15 beldeler olmak üzere) bulunmaktadır. Bu yerleşmelerde 2015 yılı itibarıyla 222.918 kişi yaşamakta olup, nüfus bakımından 81 il arasında 70. sırada yer almaktadır.

Coğrafi mekânın birer parçası olan idari alanların bölünüşünün coğrafi koşullara ve sosyo-ekonomik yapıya uygun olması yapılacak hizmetleri kolaylaştırıcı yönde etkilemektedir. Bu özelliklerin dikkate alınmadığı durumlarda ise başta idari, ulaşım, ticari ilişkiler ve hizmetler sektörü olmak üzere ekonomik ve sosyal açıdan yerleşmeler ile bağlı oldukları idari birimler arasında birtakım sorunlar yaşanmaktadır. Bu nedenle ülkemizdeki idari birimlerin ayrıntılı olarak incelenmesi, söz konusu olumsuzlukların ortadan kaldırılmasında yardımcı olacaktır. Bu çalışmada, Erzincan ilinin idari yapısı irdelenerek fiziki ve sosyo-ekonomik koşullardan kaynaklanan problemler ortaya konulmuş ve yapılması gerekenler üzerinde durulmuştur.

Anahtar sözcükler: Erzincan, idari coğrafya, idari bölünüş, kırsal ve kentsel idari alan

ABSTRACT: The biggest administrative unit in Turkey is the provinces. One of those provinces is Erzincan, which locates between 39° 02’-40° 05’ north latitudes and 38° 16’- 40° 45’ southern longitudes in Upper Fırat Part of Eastern Anatolia Region. The acreage of the province is about 11903 km². Erzincan, which is the 24th biggest province in Turkey in terms of its acreage, is the 4th biggest province following Erzurum, Van, Malatya in Eastern Anatolia Region. Erzincan province is surrounded by Erzurum in the east, Sivas in the west, Tunceli in the south, Bingöl in the south-east, Elazığ and Malatya in the south-west, Gümüşhane and Bayburt in the North, and Giresun in the north-west.

According to territorial administrative division, Erzincan consists of 1 central and 8 rural districts. Across the province, there are 528 village administrative domains and 24 urban administrative domains (1 central district, 8 district centers, and 15 towns). 222918 people live in these settlements as from 2015, and Erzincan ranks 70th among 81 provinces in Turkey in terms of population.

If the division of administrative areas, which are a part of geographical areas, is suitable for geographical conditions and socio-economic structure, it has a facilitating effect on services to be held. Unless those attributions aren’t taken into consideration, some economic and social problems, especially in the sense of transportation, business connection and tertiary sector, occur between the settlements and the administrative units to which these settlements are registered. Therefore, that the administrative units

¹ Bu çalışma 28 Eylül-1Ekim 2016 tarihleri arasında düzenlenen Uluslararası Erzincan Sempozyumunda sunulan *Erzincan İlinin İdari Coğrafya Analizi ve İdari Sınırlardan Kaynaklanan Sorunlar* adlı bildirinin genişletilmiş halidir.

² Doç. Dr. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Erzincan-Türkiye, vkaradeniz@erzincan.edu.tr

³ Dr. Öğr. Üyesi. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Erzincan-Türkiye, m.sametaltinbilek@erzincan.edu.tr

in our country are scrutinized will be helpful in eradicating these problems. In this study, the administrative structure of Erzincan province is examined, the problems which derive from physical and socio-economic conditions are asserted, and actions to be taken are dwelled on.

Keywords: Erzincan, administrative geography, administrative division, rural and urban administrative area

1. GİRİŞ

Yönetim=idare, kavram olarak; görevli olma, sorumlu olma, üstlenme, sevk ve idare etme gibi genel anlamlar yanında; belirlenen kıstaslara göre atfedilmiş miktar ya da alan gibi mekânsal veya sayısal büyüklüklerin sorumluluğunu yürütme gibi anlamlar da taşımaktadır. Yönetim insani bir uğraş olarak; -uluslararası boyuttan başlayıp bireysel seviyeye kadar gerekçeli ve ihtiyaca uygun biçimde belirlenmiş alanın, varlıkların ya da az veya çok nüfusun yönetimi, zamana göre değişebilen, değişik biçimleriyle sürekli yapılması gereken eylem ya da eylemler bütünüdür. Amacı ve işlevleri bakımından farklılıkları bulunan yönetimin; söz konusu edilen ihtiyaca göre değişik tipleri ve buna göre şekillenmiş hukuki dayanakları ile kendi ortaya çıkış amacını ve görevlerini açık bir şekilde (hukuki veya çeşitli açıklamalarla) belirlemesi, varlık nedeni olarak icrasını sürdürmesi için gerekli bütün altyapısını kurmuş olması gerekir.

İdare edilen alanlarda çok sayıda coğrafik parametre kullanılmakta ve bunlar da açmaz kriterler olarak gelişim veya değişim projeksiyonlarının sabitleri olarak kabullenilmektedir. Coğrafi belirleyiciler olarak determinist düzeyde kalınmakta ve hatta bu kabule rağmen idare edilen coğrafi alanların gelişim ve değişimine yönelik planlama kararları da almaktadırlar. Bu çalışmada ise amaç, Erzincan ili özelinde coğrafi belirleyiciliğin ilk parametresi olan topoğrafik kriterin yani yükselti ve eğim şartlarının, nitelikleri ve nicelikleri, mekâna yönelik planlamalarda neleri kontrol edebildiklerini bütün yönleriyle göz önüne sermek olacaktır. Yükselti ve eğim, genel olarak jeomorfolojinin önemli iki parametresidir. Yükselti ve eğim jeomorfolojik birimleri ve süreçleri belirlediği gibi aynı zamanda coğrafyanın her konusunu ayrı ayrı etkilemektedir. Fiziki coğrafya açısından iklimi, hidrografyayı, toprak oluşumunu ve niteliğini, bitki örtüsünün çeşitlenmesini, dağılışını ve katlaşmasını, hayvan dağılışını; beşeri coğrafya bakımından yerleşmelerin siti, büyüklüğü ve paternini, ulaşımı, nüfus dağılışını ve yoğunluğunu, yönetim birimlerinin sınırlarını, kültür farklılığını; ekonomik coğrafya yönünden ise tarımı, hayvancılığı, ormancılığı, endüstriyi, doğa turizmini doğrudan etkilemektedir. Ayrıca bunların potansiyel olarak alt ve üst eşik değerlerini de belirlemektedir (Elibüyük ve Yılmaz, 2002: 28).

Bu çalışmada Erzincan ilini oluşturan arazilerin topoğrafik analizinden sonra bir yanda mevcut coğrafi belirleyiciliğin güçlü etkileri, bir yanda ise uygulamalarda oluşan sorunlar ve daha akılcı yeniden değerlendirmeler yapılmasının önemi üzerinde durulacaktır. Erzincan ilinin seçilmesi ülkemizin topoğrafik yapısı da göz önüne alındığında örneklem olarak bir uç değer gösterdiği için son derece ilgi çekici bulunmuştur. Erzincan'ın mevcut sınırları içerisindeki idari hizmet alanının bugüne kadar pek de göz önüne alınmamış topoğrafik gerçeklere dayalı olması gereken yaklaşımlar ve çözümleme biçimleri öne çıkarılmakta geç kalınmış önemli bir sorundur. Topoğrafik durumuna göre analiz edilen il idari coğrafyasındaki olgular bakımından daha faydacılık ve bilimsel verilere dayalı analizlerle değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bu arada idari foksyonu biçimsel olarak belirleyen ise hiç şüphesiz devlettir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada, Erzincan ilinin topoğrafik analizi ile idari taksimatı ve buna göre belirlenmiş olan il sınırlarının coğrafi koşullar ve sosyoekonomik özelliklere göre uyumlu olup olmadığı irdelenmektedir. Bunun için öncelikle idari coğrafya ile ilgili çeşitli meslek mensupları tarafından yapılmış makale, bildiri, tez çalışmaları, ansiklopediler ve kitaplar incelenmiş,

konuyla ilgili internet kaynakları taranmıştır. Erzincan ve çevresi tarihin eski dönemlerinden itibaren yerleşmeye sahne olmasına rağmen, idari teşkilatlanmayla ilgili bilgi ve belgelere ancak Osmanlı Devleti ve sonraki dönemlerde rastlanmaktadır. Bu nedenle ilin idari coğrafya analizi yapılırken Osmanlı döneminden günümüze geçirdiği değişiklikler esas alınmıştır.

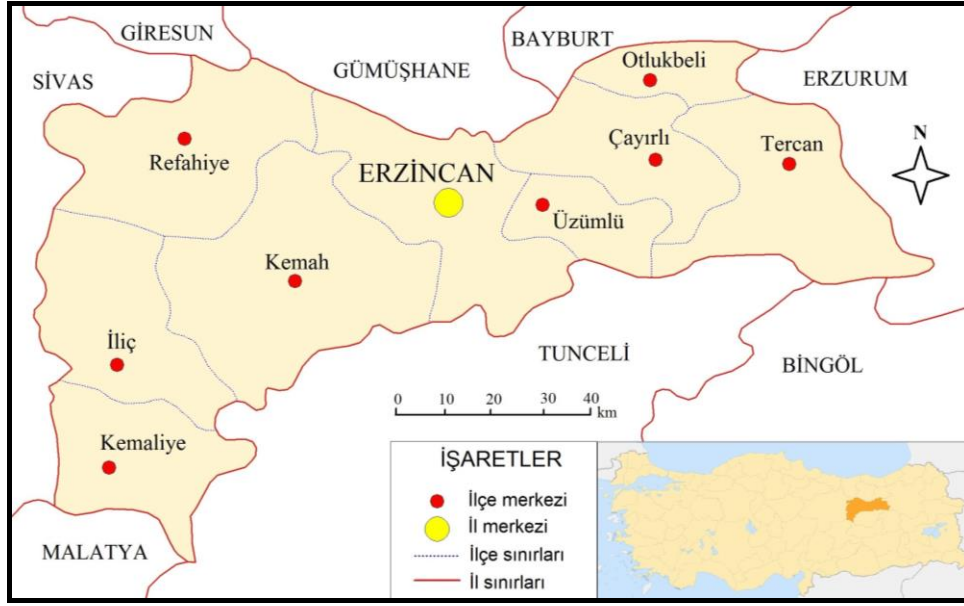
Araştırma sahasının idari bölümlenmesi incelenirken, Osmanlıdan günümüze geçirmiş olduğu idari değişiklikler ve idari sınırların tespitinde yasal çerçeve belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda konunun tarihi boyutuyla ilgili Osmanlı dönemi Vilayet Salnameleri ve Erzincan'ı konu edinen tarihi eserlerden geniş ölçüde yararlanılmıştır. Cumhuriyet dönemi bölümlenmede ise, 1921, 1924, 1961, 1982 anayasaları, 5442 sayılı İller İdaresi Kanunu, 442 sayılı Köy Kanunu, değişik tarihlerde çıkarılmış olan Belediye Kanunları (5272 ve 5393 sayılı) ve 3194 sayılı İmar Kanunu ile hukuki boyutu ele alınmıştır. İlin Cumhuriyet döneminde geçirmiş olduğu sınır değişiklikleri ve yeni ilçelerin kurulmasıyla ilgili olarak İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü İl ve İlçe Kuruluş Tarihleri Envanterinden, köy, bucak, belde, ilçe sayıları ve yüzölçümlerinin tespitinde Harita Genel Komutanlığı İl ve İlçe Yüzölçümleri Envanteri ve İller İdaresi Genel Müdürlüğü Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanteri ve Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Genel Nüfus Sayımlarından ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarından istifade edilmiştir. Ayrıca idari alanlarla ilgili olarak Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nden ile kırsal ve kentsel idari alanlarla ilgili bilgiler temin edilmiştir. Bunun yanı sıra sahada muhtelif dönemlerde yapmış olduğumuz arazi gezileri, mülki idareciler ve yerel idareciler ile yerel halkla yapılan mülakatlarla Erzincan Şehri'ne ait fonksiyonel etki sahasıyla idari sınırları arasındaki farklılıklar belirlenmeye çalışılmıştır.

3. ERZİNCAN İLİNİN COĞRAFİ KONUMU, SINIRLARI VE TOPOGRAFYASININ COĞRAFİ KARAKTERİ

Araştırma sahasını oluşturan Erzincan ili, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde yer almaktadır. Matematik konum olarak yaklaşık 39° 02' - 40° 05' kuzey enlemleri ile 38° 16' - 40° 45' boylamları arasında yer alan ilin yüzölçümü 11.903 km²'dir.* Bu yüzölçümüyle ülke topraklarının %1,5'lik kısmını kaplamakta ve alan bakımından ülkemizin 24. ili durumundadır. Sınırları dahilinde olduğu Doğu Anadolu Bölgesi'nde ise, Erzurum (25.355 km²), Van (21.334) km² ve Malatya'dan (12.146 km²) sonra 4. büyük il durumundadır. İl siyasi sınırlarının şekli doğu-batı istikametine yönelmiş kabzası güneye uzanan bir tabancaya benzetilebilir. Batıdaki en uç nokta ile doğudaki en uç nokta arasında kuş uçuşu 206 km'lik bir mesafe bulunmaktadır. İlin kuzey-güney yönündeki en uzun kesimi batıda Refahiye ile Kemaliye arasında yer almaktadır. Burada en güney uç noktası ile en kuzey uç noktası arasında 118 km'dir. Ancak il arazisinin orta kısmında bu mesafe daralarak 30 km'ye düşer. Doğu kesiminde ise Tercan, Çayırılı ve Otlukbeli arasında 63 km kadardır.

Erzincan ili, doğudan Erzurum, güneydoğudan Bingöl, kuzeyden Bayburt ve Gümüşhane, kuzeybatıdan Giresun, batıdan Sivas, güneyden Tunceli, güneybatıdan ise Elazığ ve Malatya illeriyle çevrilidir (Harita 1).

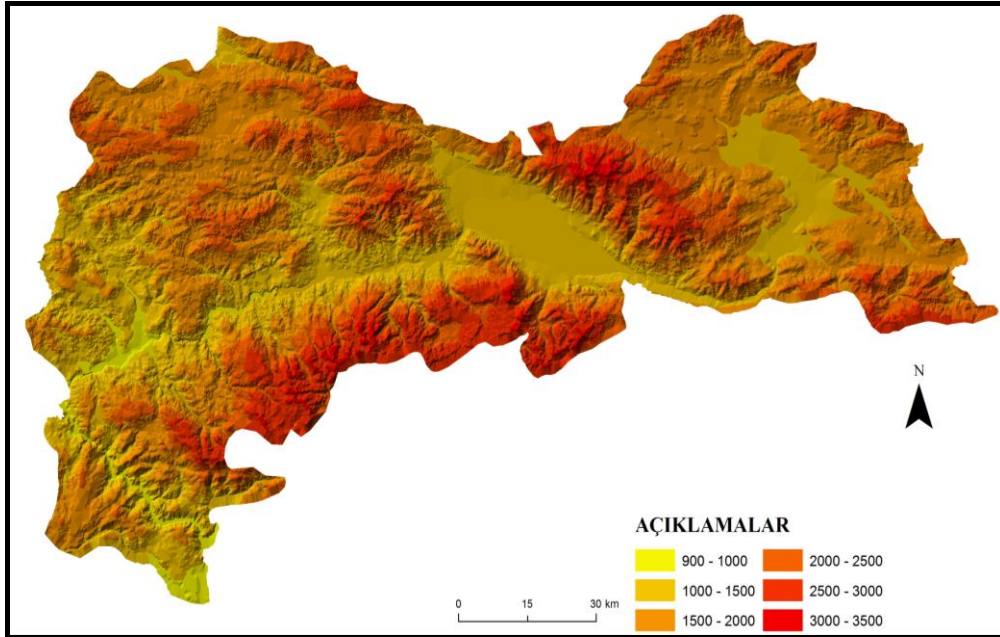
* Arc GIS 10.1 programında 1/25000 ölçekli 70 metre çözünürlük düzeyinde yapılan hesaplamalar sonucunda il yüzölçümünün 11.637 km² olduğu ortaya çıkmıştır. Topoğrafik analizler buna göre yapılmıştır.

Harita 1. Erzincan ilinin idari sınırları ve lokasyon haritası.

HGK'nın 1/1.000.000 ölçekli Türkiye Fiziki Haritası'na bakıldığında, Erzincan il arazilerini oluşturan topoğrafik yapının ana hatları kuzey ve güneyde uzanan kabaca doğu-batı uzanışlı sıradağlar göze çarpmaktadır. Bu durum Erinç'in ifadesiyle "40° doğu boylamı civarında bağlanmış bir demet gibi dağların yaklaştığını ve doğuya doğru uzaklaştığını" belirtmek gerekir (Erinç, 1953: 6).

Ayrıca AKKAN'ın Erzincan Ovası'nın jeomorfolojisine ait çalışmalarında da geniş ölçüde belirttikleri gibi, *bu yüksek ve arızalı topografyayı kolayca kavrayabilmek için il arazilerinin tamamında büyük morfolojik gruplamalar yaparak tanımlamak yerinde bir yaklaşım olacaktır* (Akkan, 1964: 13-39). Aksi takdirde bu morfolojinin izahı karmaşa yaratır (Harita 2).

Harita 2. Erzincan ilinin yükselti basamakları ve topoğrafik görünümü.

3.1. Kuzey ve Güneydeki Büyük Sıradağlar (Kanatlar)

3.1.1. Kuzey Kanadı Oluşturan Esence-Otlukbeli Dağları: Erzincan'ın kuzeydeki sınırlarının başlangıç noktasını batıdan doğuya doğru Sivas Yaylası'nın kuzeyini çevreleyen ve Anadolidlerin iç sıralarının devamı olarak Köse dağlarının Suşehri Ovası'nda son bulduğu Gölova ilçe (Sivas) sınırlarının doğusundan Aşkale'ye (Erzurum) kadar uzanan dağlık alanlar Otlukbeli Dağları olarak genel kütleli oluştururlar. Burada dağlık alanlar doğuya doğru ikili, üçlü sıralar halinde Erzincan Ovası'nın kuzeybatısına kadar KAF hattını da aralarına alarak devam eder.

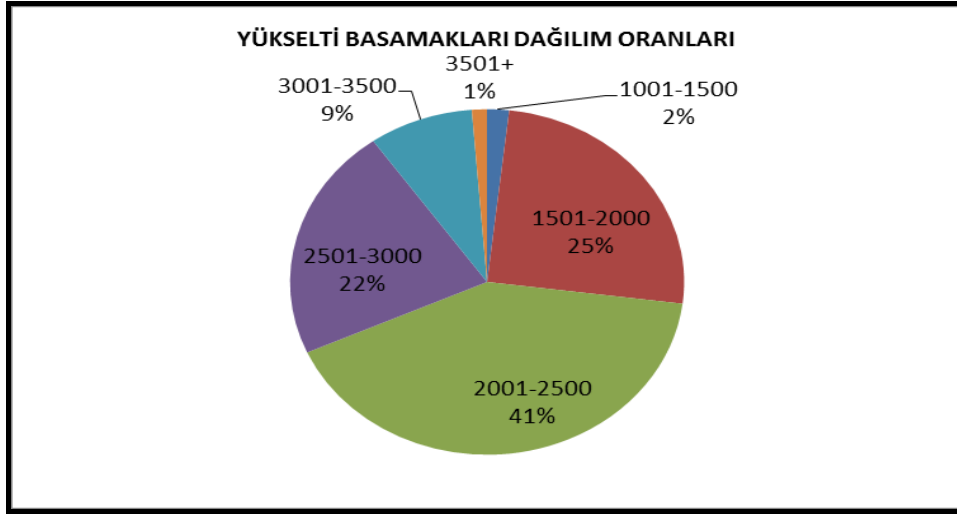
Ancak Erzincan Ovası'nın kuzeyinde Otlukbeli Dağları ikiye ayrılır. Batıdan doğuya doğru Otlukbeli Dağları aynı zamanda Kelkit Çayı Havzası'yla Fırat Havzası'nı ayıran su bölümü çizgisini de oluşturur. İl arazilerinin kuzeyini Gümüşhane ili çevrelerken kuzeydoğuda ise Bayburt il sınırlarının geçtiği yerlere rastlayan kesiminde Otlukbeli çevresi de bir plato karakteri gösterir. Bu sınır Aşkale batısında Kop Dağı ile sonlanır. Burada da yükselti 1500 m'nin üzerine çıkar. Bu plato üzerinde de çok sayıda küçük dağ sıraları ve yüksek tepelik alanlar görünür (Tablo 1, Grafik 1).

Otlukbeli Dağları'nın güneydoğuya doğru uzanan kolunu Esence Dağları oluşturur. Esence Dağları ilin en yüksek zirvesini de barındırır (Keşiş Zirvesi 3549 m'dir). Bu dağlar ova doğusundaki Sansa Boğazı'na erişir ve aynı zamanda ovayı güneyden sınırlayan GB-KD istikametindeki Mercan Dağları ile karşılaşır. KAF hattına uyarak doğuya doğru 30 km boyunca uzanan Sansa Boğazı, Esence ve Mercan Dağları'nın arasındaki yegane doğal ulaşım yoludur. Esence Dağları doğu kısımdaki Tercan-Çayırılı Ovası'nı, KAF üzerine yerleşmiş Erzincan Ovası'ndan ayırarak il arazileri içerisinde ciddi bir kesinti meydana getirir. Hem yüksek ve hem de dik arazileri oluşturan bu kütle, 30 km eninde olup 60 km boyunca uzanış gösterir.

Tablo 1. Erzincan'ın il arazisinin yükselti basamaklarına dağılım ve oranı.

Yükselti Basamakları (m.)	Alan (km ²)	% Oranı
800-1000	208,4	2
1000-1500	2934,2	25
1501-2000	4807	41
2001-2500	2545,8	22
2501-3000	996,8	9
3001-3500	144,3	1
TOPLAM	11636,5	100

Kaynak: HGK.'nın Erzincan iline ait 1/25.000 ölçekli topoğrafya haritalarının Arcgis 10.1 programından üretilmiştir.

Grafik 1. Erzurum il arazisinin yükselti basamaklarına göre dağılım ve oranı.

3.1.2. Güney kanattaki Mercan (Munzur) Dağları: Erzurum il sınırlarının güneyini Mercan (Munzur) sıradağları oluşturur. Bu dağlar batıda Kemaliye’de Fırat Nehri dirseğinden başlayıp, doğuda Ağrı Dağı’na kadar uzanırlarıyla Karasu-Aras Dağları adıyla anılmaktadır. Aynı zamanda uzun mesafeli uzanırları nedeniyle değişik ölçekli haritalarda ve bölge ile ilgili yapılan akademik çalışmalarda Mercan*, Munzur** ya da Karasu-Aras (Erinç, 1953: 6) dağ sıraları olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu dağlık alanın genişliği Erzurum il sınırları oluşturduğu kesimde yer yer 20-25 km’yi bulur. Kuş uçuşu güneybatı-kuzeydoğu yönünde yaklaşık 150 km’lik bir uzarıya sahip Mercan Dağları’nın 2500-2700 m’ler arasındaki ortalama yüzeyini kuzeye ve güneye parçalanmış kesimi Munzur platosu olarak adlandırılmaktadır (Bilgin, 1972: 2-8).

Bu orojenik kuşağın adlandırılmasındaki farklılıklara da bir açıklama getirmek gerekirse; Erzurum il sınırlarını oluşturan bölümü genel olarak batıda Kemaliye’de Fırat Nehri dirseğinden başlayıp kuzeye dönük yamaçları Mercan Dağları adıyla bilinmekte, güneye bakan yamaçları ise Ovacık ilçesinden (Tunceli) kaynaklanan Munzur Çayı’nın başlangıç yeri olmasından dolayı Munzur Dağları adıyla tanınmaktadır. Bu dağlar Erzurum Ovası’nın doğu ucuna kadar devam eder. Buradan itibaren doğuya doğru Bağırpaşa Dağları, Koşan (Coşan) ve Serçelik Dağları adıyla Tercan Ovası’nın (Yazıcı, 1991: 1-20) güneyini sınırlayarak Erzurum, Bingöl ve Erzurum il sınırlarının kesiştiği Çat (Erzurum) ilçesi batısına kadar uzanır. Mevcut dağ sıraları bu noktadan sonra da Palandöken Dağları adıyla doğuya doğru devam eder. Erzurum ilinin güneyindeki idari sınırlarının önemli bir kısmını oluşturan bu sıradağlar, aynı zamanda Fırat (Karasu) ve Murat nehirlerinin su bölümü çizgilerini de oluşturmaktadır.

İl idari sınırlarının çizilmesinde Tunceli ilinin Pülümür ilçesi sınırlarına yakın bir yerde su bölümü çizgisi sınırına uyulmadığı görülür. Erzurum Tunceli idari sınırı Erzurum Ovası’nın güneydoğu ucunda dağlık alandan Sansa Boğazı girişindeki Fırat Nehri’ne aniden indirilerek Sansa Boğazı’nda Fırat Nehri’nin talveg çizgisini takip eder. Sınır Tercan Ovası’na yakın bir yerde tekrar dağlık alanların üzerine çıkarılmıştır. Bu arada Bağırpaşa Dağını takip eden su bölümü çizgisinin idari sınır olarak devam etmesi gerekirken Yedisu ilçesi arazilerinin (Bingöl) başladığı noktaya kadar yaklaşık 350 km²’lik bir alanda mevcut yerleşmeler il arazilerinin dışında bırakılmıştır. En isabetsiz sınır uygulaması burada göze çarpmaktadır. Topoğrafyaya uymayan bu sınır çizginin su bölümü çizgisine kadar olan kısmı idari olarak Pülümür ilçesine

* Bkz. HGK. 1/1000000 ölçekli Türkiye Fiziki Haritası.

** Bkz. Darkot, B. ve diğ., 1980, Modern Büyük Atlas. Arkın Kitabevi, İstanbul.

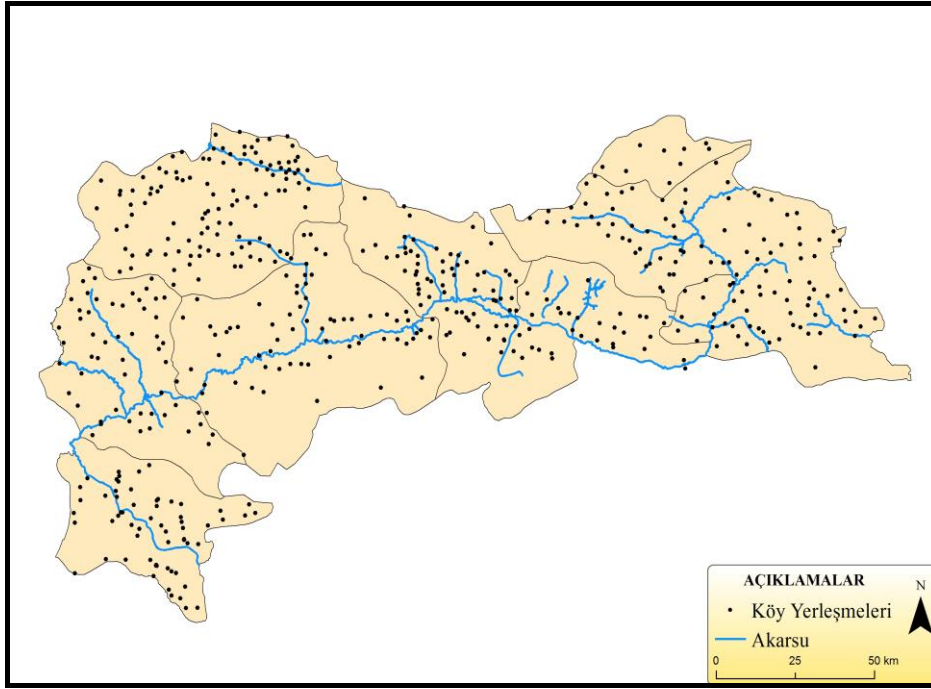
bağlı olmasına rağmen hem topoğrafik olarak hem de fonksiyonel anlamda Erzincan'ın etki sahasında kalmaktadır.

3.2. Batıdaki Refahiye Platosu ve Engabeli Yüzeyler: İç Anadolu Bölgesi'nin doğu ucundaki Köse Dağları ile güneyindeki Tecer Dağları'nın birleştiği yerde tabanı Kızıldağ çevresiyle başlayan ikinci bir yüksek plato doğuya doğru üçgen şeklinde devam eder. Bu üçgenin taban kısmını güneyde Kemaliye, kuzeyde Refahiye ilçesi arazileri oluşturur. Doğu kısmı ise İliç ve Kemah ilçesi arazilerini de içine alarak Erzincan Ovası'nın batı sınırında son bulur. Bu arızalı platonun yüksekliği 1500-1700 metre arasındadır. Bu platonun üzerinde batıda Kızıldağ (3025 m) orta bölümde Dumanlı dağları (2447 m) ve doğuya doğru Köhnem (3045 m) ile Erzincan Ovası'nın batısına kadar devam eder. Bu platonun güneyini sınırlayan çizgi ise, Kemah-Kemaliye arasında uzanan Fırat vadisidir. Bu platonun batısını Kızılırmak Havzası, kuzeybatısını Yeşilirmak havzalarını birbirinden ayıran dağlık alanlar oluşturur. Refahiye Platosunun kuzey sınırı Kızıldağ'dan Suşehri Ovasının kuzeyine çekilecek bir hat üzerinde belirlenmiştir. Erzincan il sınırı Suşehri ovasının güneydoğu ucundan geçirilerek Çatalçam batısında Çimen dağları su bölümü çizgisine erişir. Buradan itibaren Çimen dağlarının Kelkit Çayı ile Fırat havzalarını birbirinden ayıran su bölümü çizgisinden doğuya doğru devam eder.

3.3. Boğazlar: Erzincan iline ait topografyayı KD-GB yönünde adeta ikiye bölen yegane nehir Fırat Nehri'nin kuzeydeki ana kolu olan Karasu'dur. Karasu doğuda Erzurum Ovası'nın sularını alarak Aşkale Boğazı aracılığıyla Tercan Ovası'na (Burada adı Fırat'tır), buradan Sansa Boğazı vasıtasıyla Erzincan Ovası'na ve son olarak Kemah-Kemaliye Boğazını geçerek Kemaliye güneyinde Keban Baraj Göleti'nde il sınırlarını terk eder. Fırat Nehri tarafından derince yarılmış dağlık alanlar arasında oluşan bu boğazlar, AKKAN'ın da ifade ettiği gibi "*bölgenin şekillenmesindeki orojenik ve tektonik sürecin etkisinde gelişen* antesedan yarma vadiler olarak tanımlanmaktadır (Akkan, 1964: 45-50). Ardışık olarak doğudan batıya doğru sıralanan üç boğaz ve aralarındaki iki ova il morfolojisindeki en düşük rakımlı alanları meydana getirmektedir.

Bu boğazların ilki Aşkale Boğazı olup, 30 km boyunca önce D-B, sonra KD-GB yönünde uzanmaktadır. Bu boğazın kuzeyinde Kop dağları (2409) güneyinde ise Meyran dağı kütleli sıralanmaktadır. Bu doğal güzergâhtan aynı zamanda Erzincan-Erzurum demiryolu hattı geçmektedir. Tercan Ovası ile Erzincan Ovasını birbirine bağlayan Sansa Boğazı ise 33 km kadardır. Bu yarma vadi önce GB yönünde sonra batı yönünde açılmış olup, KAF hattına paralel olarak batıya doğru devam eder. Erzincan-Erzurum kara (D100) ve demiryolu hatları bu boğaz vadiden geçer.

Fırat Nehri'nin en uzun akış yaptığı üçüncü boğaz ise, Kemah- Kemaliye Vadisi'dir. Erzincan Ovası'nın GB kenarından başlayıp Çaltı Suyuna kadar B-GB yönünde sonra bir dirsekle G-GB yönünde Kemaliye ilçesinin güney sınırında Keban Baraj Göleti'ile il arazisini terk eder. Yaklaşık 185 km uzunluğundaki bu boğaz üzerinde Acemoğlu-Atma-Kemaliye Kanyonları da geçilmiş olur (Harita 3).

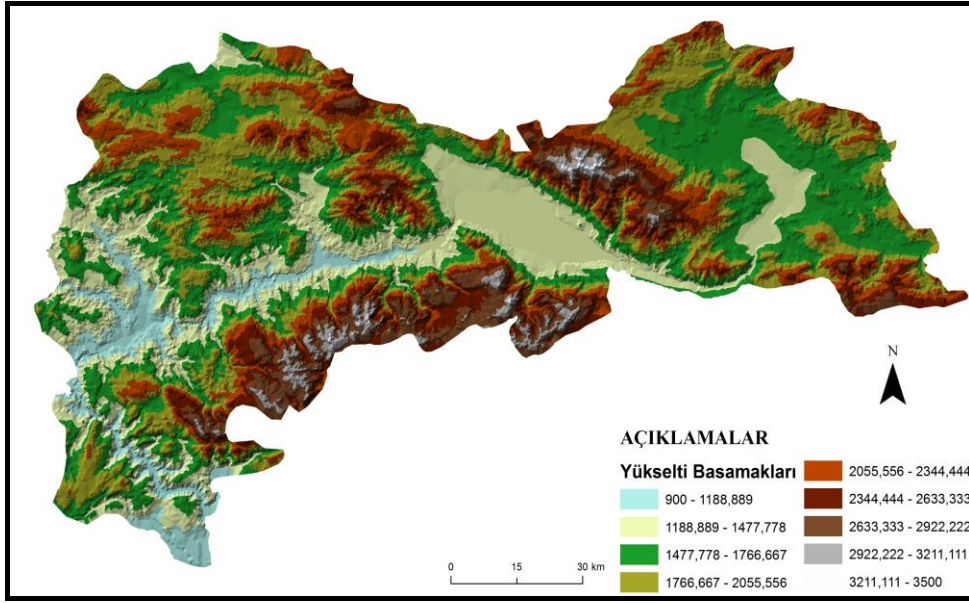
Harita 3. Erzincan'da yerleşmelerin dağılışı ve ana akarsular.

3.4. Ovalar: Yukarı Fırat Bölümü'ndeki ovalar Fırat (Karasu) Nehri boyunca doğudan batıya doğru sıralanmaktadır. Bunlar; Erzurum Ovası (1850 m), Tercan Ovası (1400-1600 m) ve Erzincan Ovası'dır (1200 m). Haritalarda gözlemlenen diğer alçak düzlükler ise, genelde bölgenin ana akarsu hatları boyunca uzanış gösteren akarsu boyu ovalarıdır. Erzincan Ovası oluşumu itibariyle *tektonik depresyon ovası* olarak tanınırken, onun doğusundaki Tercan Ovası ise hem *tektonik* hem de *akarsu boyu* ovasıdır (Yazıcı, 1991: 18).

İl arazileri içerisindeki en geniş yüzölçüme sahip ova 550-560 km²lik (Akkan, 1964: 1) alanıyla Erzincan Ovası'dır. Doğudaki Tercan Ovası ise, Karasu-Balıklı Çayı ve Tuzla Çayı tarafından oluşmuş üç vadiye girintiler yaparak tipik akarsu boyu ovasıdır. Yüzölçümü 376 km²'dir (Yazıcı, 1991: 18).

3.5. Erzincan'ın topoğrafik yönden şekillenmesinde Fırat Nehri'nin (Karasu) Rolü

Erzincan ilinde yeryüzü şekilleri, güney ve kuzeydeki dağ sıraları ile bu sıraların arasındaki Fırat Nehri (Karasu) vadisi ve bu vadi boyunca uzanan Tercan ve Erzincan ovalarından meydana gelmektedir. Yükseklikleri yer yer 3500 m'ye varan dağlık alanlar il arazisinin yaklaşık %93'ünü kaplamaktadır (Harita 4). Kuzeyde; doğudan batıya doğru Kop Dağları'nın uzantıları, Otlukbeli, Esence ve Çimen dağları uzanmaktadır. Bunlardan Otlukbeli dağlarının zirve kısımları aynı zamanda Yeşilirmak ile Fırat havzalarını birbirinden ayıran su bölümü çizgisini oluşturmaktadır (Hayli, 1995: 16). Bu dağlık sahanın en yüksek yeri Esence Dağları'nın Keşiş Zirvesi'nde 3549 m'yi bulmaktadır.

Harita 4. Erzincan ilinin yükselti basamaklarına göre haritası.

İl topraklarının güneyinde uzanan Mercan (Munzur) Dağları silsilesi Tunceli ile Erzincan illerinin sınırını birbirinden ayırmaktadır. Bu dağlık kütle aynı zamanda Fırat Nehri'nin Murat Nehri ile olan su bölümü çizgisinin önemli bir bölümünü de oluşturur. Bu dağlık saha üzerindeki Ergan dağı (3289 m), Kılıçkaya Dağı (Akbaba Tepesi 3447 m), Bakıl Dağı (2826 m) ve Hel Dağı (3320 m) önemli yükseltilerden bazılarıdır.

Erzincan ilindeki en önemli düzlük alanlar Erzincan ve Tercan Ovalarıdır. Fırat (Karasu) Nehri tarafından dış drenaja açılan bu ovalar, orojenik-tektonik faaliyetlerin etkisiyle meydana gelmiştir. Kuzey Anadolu Fayı'na bağlı olarak oluşmuş bu depresyon alanları ile çevresindeki dağlık alanlar arasında nisbî yükselti farkı yer yer 2200-2300 m'yi bulmaktadır. Bu nedenle yüksek ve arızalı topoğrafik yapıya sahip Doğu Anadolu'da bu ovalar, verimli alüvyal toprakları, çevresine göre daha elverişli sıcaklık koşulları ve ana ulaşım güzergahları üzerinde yer alan konumları ile tarımsal faaliyetler açısından oldukça önemlidir (Hayli, 2002: 2).

Erzincan iline topoğrafik karakterini kazandıran en önemli akarsu Fırat (Karasu) Nehri'dir. Bu nehir, Erzurum Ovası'ndan kaynaklanıp Aşkale batısında Kop Dağları ile Serçelik Dağları arasındaki Aşkale Boğazı'nı batıya doğru geçer. Batıda boğaz çıkışında güneye doğru kavis çizerek Tercan Ovası'na kuzeydoğudan girer. Tercan Ovası'nda kaynağını Esence Dağları'nın kuzey yamaçlarından alan Balıklı Çayı ile güneydoğudan Bingöl-Erzurum-Erzincan il sınırlarının kesiştiği noktadan kaynaklanan Tuzla Çayı karışır. Burada Fırat adını alır. Tercan Ovası'nın güneybatı ucunda Sansa Boğazı'nı 33 km kadar batıya doğru geçer. Erzincan Ovası'na doğudan girerek ova içerisinden güneybatıya devam eder. Erzincan Ovası'nda kuzeydeki Esence Dağları ve güneydeki Munzur Dağları'ndan kaynağını alan yan kollarla beslenmektedir. Bu dereler Erzincan Ovası'nın güneyindeki; Mercan, Girlevik ve Delice dereleri ile kuzey kenarı boyunca; Sörperen, Pahnik, Cimin, Handere, Vavgirt, dereleri, batısında ise Çardaklı ve Göyne dereleridir. Erzincan Ovası'ndan sonra Kemah-Kemaliye Boğazı boyunca yer yer dar ve derin bir boğaz içerisinde akışını sürdüren Fırat'a yine Munzur Dağları'ndan Caferli, Meyvanlı, Atma, Çaltı Deresi güneyden; Kömür, Kuruçay, Karabulak ve Kozluk kuzeyden katılmaktadır. İliç yakınlarında batıdan Çaltı ve Miran Suyu'nu aldıktan sonra Kemaliye ilçe sınırlarında Kemaliye Kanyonu'na girer (Harita 3). Artık buradan sonra Keban Baraj Göleti'yle karşılaşır. Keban Barajı'nda il sınırlarının dışında Murat Irmağı ve Peri Suyu ile birleşir.

Elibüyük ve Yılmaz Türkiye genelinde yapmış oldukları hipsografik analizde coğrafi bölgeler ve alt bölümler bazında Erzincan'ın da içerisinde bulunduğu Doğu Anadolu Bölgesi ve Yukarı Fırat Bölümü'nde eğim ve yükselti ortalamaları Türkiye ortalamasının üzerinde çıkmıştır. Bölge 1800 metrenin üzerindeki ortalama yükseltisiyle Türkiye (1141 m) en yüksek bölgesidir. Türkiye eğim ortalaması %17,3 iken Doğu Anadolu Bölgesi ortalaması %21,4'dür. Doğu Anadolu Bölgesi'nde ise Hakkari Bölümü'nden (% 35,5). sonra eğim değerlerinin en fazla olduğu bölüm %22,9 oranıyla Yukarı Fırat Bölümü'dür (Elibüyük ve Yılmaz, 2010: 27-55).

Fırat Nehri doğuda 1630 m ile il arazisine girmekte 1380 m ile Tercan Ovası'na, 1210 m ile Erzincan Ovası'na, 1145 m rakımı ile Kemah-Kemaliye Boğazı'na erişir. Yaklaşık 180 km boyunca önce güneybatı sonra Çaltı Suyu dirseğinde güneye yönelerek 820 m rakımında il arazilerini terk etmiş olur. Bu durumda Fırat Nehri il arazilerini kuzeydoğudan güneybatı yönünde ikiye bölerken sadece kendi yatağı içerisinde 800 m'lik rakım farkı oluşturur.

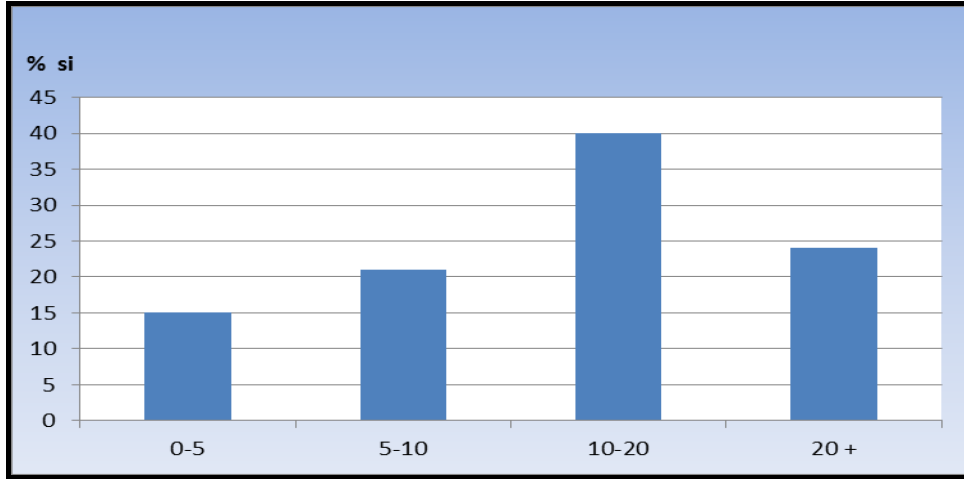
Erzincan il arazisinin hipsografik analizi yapıldığında ortalama yükseltinin üç farklı gruplamada ele alınması uygundur. İl arazilerinin ilk basamağı 800-1500 metre (%27) arasında olup, beşeri ve ekonomik faaliyetlerin en yoğun olarak yapılabildiği yükselti kuşağıdır. İkinci yükselti basamağı 1501-2500 metre (%63) zonudur. İl arazilerinin bu kısmı dağlık, engebeli, derin yarılmış ve eğim değerleri yüksek araziler olup, yaylacılık faaliyet sahasını oluşturmaktadır. Yüksek kayalık zirveler ve bitki örtüsünden mahrum sahalara oluşturan 2500 m'nin üstündeki alanlar ise %10'luk bir kısmı meydana getirmektedir.

Erzincan ilinin eğim değerleri açısından da analizi ARCGİS 10.1 programına göre yaptığımızda tablo 2'de görüldüğü üzere 0-5 eğim değerlerinin il arazilerinin %15'ini oluşturduğu, 5-10 arasındaki arazilerin %21, 10-20 arasındaki yüksek eğimli kabul edebileceğimiz arazilerin ise %40 ve eğim değeri 20'den fazla arazilerin ise %24'lük oranlarıyla olumsuz topografya şartlarının boyutlarını göstermektedir (Tablo 2, Grafik 2, Harita 5).

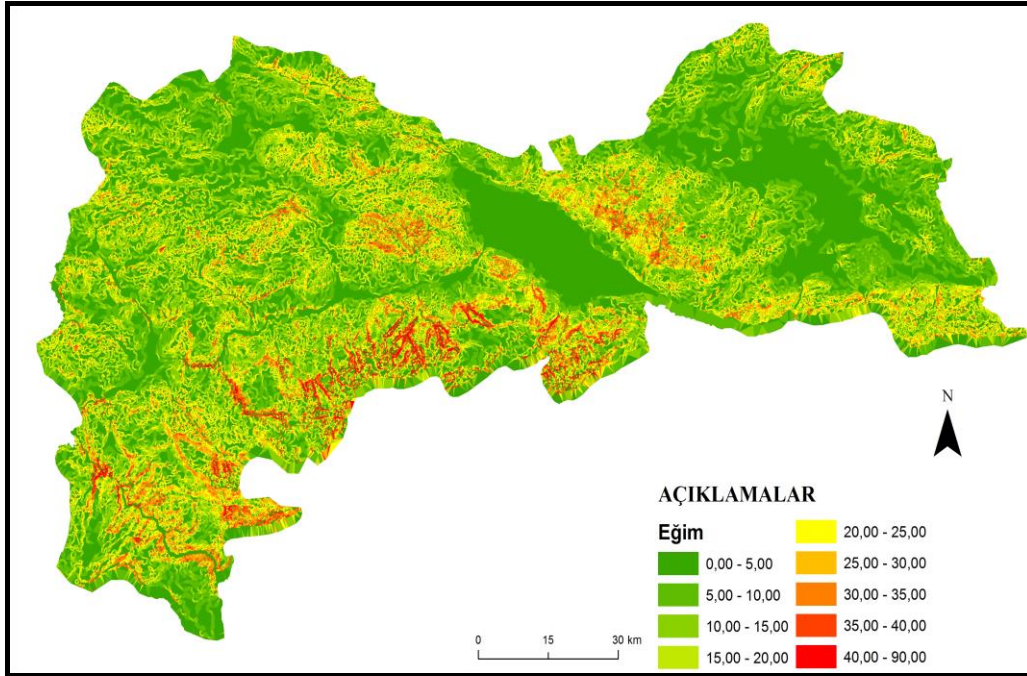
Tablo 2. Erzincan il arazisinin eğim sınıflarına göre dağılımı.

Eğim Sınıfı	Eğim Derecesi	Alan (km ²)	Oran (%)
Düz ve Düze Yakın	0-5	1697	15
Az Eğimli	5- 10	2.451	21
Eğimli	10 - 20	4639	40
Çok Eğimli	20 +	2855	24
	Toplam	11.640	100

Kaynak: HGK.'nın Erzincan iline ait 1/25.000 ölçekli topoğrafya haritalarının Arcgis 10.1 programından üretilmiştir.

Grafik 2. Erzincan il arazisinin eğim değerlerine göre dağılımı.

Harita 5. Erzincan il arazilerinin eğim sınıflarına göre dağılımı haritası.

Yukarıda gerek yükselti ve gerekse eğim değerlerini sayısal olarak vermeye çalıştığımız il arazilerinin kullanım koşullarının yeterli düzeyde olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü insanın faaliyetlerini engellemede az çok kabul edilebilir eğim değerleri %5 ve üzerindeki eğimlerdir. İnsanlar yaşamak için gerekli bütün temel faaliyetlerini düz veya düze yakın arazilerde kolayca gerçekleştirebilmektedirler. Yüksekliğin de iklimik sınırlılıklarını göz önünde bulundurarak bu alanları ve çevresindeki uygun eğimli yerleri yerleşme yeri ve ekonomik faaliyetler için kullanmayı tercih etmektedirler. Bu konuda orta kuşağın izin verebileceği yükseltinin ideal sınırı 1500 m'leri pek geçmemektedir. Eğim değerlerinin %5'i aştığı yerlerde ise iklim koşullarının cazip olması nispetinde bazen %25'lere kadar eğimli sahalarda büyük emekler harcayarak teraslama yöntemiyle yerleşebilmeyi göze almaktadırlar. Buralarda toprağa dayalı ekonomik faaliyetlerinin yanında hayvancılık faaliyetlerini de birlikte yapmayı tercih etmektedirler. Yerleşmelerin çevresinde az ya da çok eğim değerleri fazla olan bu arazilerde dikili tarım tercih edilmektedir.

Diğer taraftan Fırat Nehri'nin il sınırları içerisinde geçerken derin bir şekilde araziye parçalamıştır. Fırat Nehri'nin Erzincan ili sınırlarındaki 800 metreyi aşan kot farkı ve dar boğazlardan akışını sürdürmesi çok sayıda nehir tipi HES'lerin ve küçük göletli barajların yapımına izin vermektedir.* Buna ilave olarak yükseklikleri 2500-3000 m'leri geçen sıradağlardan inerek Fırat'a dökülen çok sayıda yan dere ve çaylar üzerinde de, dağ yamaçlarındaki müsait reliyef avantajlarını kullanan çok sayıda nehir tipi HES ve sulama göletleri de yapılmıştır.** Bu durum Erzincan'da tarımsal sulamanın yanında enerji ve su sporları açısından da fırsatlar sunmaktadır.

4. ERZİNCAN'DA İDARİ FONKSİYONUN TARİHİ SÜRECİ

4.1. Erzincan İlinin Osmanlı Dönemindeki İdari Gelişimi

Bilindiği gibi Türkiye'nin bugünkü idari taksimatı Osmanlı Devleti'nin değişik dönemlerinde yapılan çeşitli düzenlemeler temel alınarak oluşturulmuştur. Devlet başlangıçta Anadolu ve Rumeli beylerbeyliği şeklinde teşkilatlanmış, ancak fetihler sonucunda yeni kazanılan toprakların genişlemesiyle yeni eyaletler oluşturulma ihtiyacı doğmuştur (Aydın, 1998: 48). Bu kapsamda Yavuz Sultan Selim tarafından fethedilen Erzincan, Bayburt ile birlikte Erzincan-Bayburt vilayeti adıyla yeni bir uç beylerbeyliği olarak kurulmuştur. Sonraki dönemlerde Erzincan, 1535'te Erzurum Beylerbeyliğinin kurulmasıyla Kemah sancağına, 1566'da ise Paşa Sancağına bağlı bir kaza haline getirilmiştir (Miroğlu, 1990: 17-19; Altınbilek, 1997; İnbaşı, 2009: 191; Gül, 2013: 58-59). XVI. Yüzyıldan XIX. Yüzyıla kadar Paşa Sancağına bağlı olan Erzincan, Tanzimat sonrasındaki düzenlemelerle 1863'te sancak statüsü kazanmış ve Cumhuriyet dönemine kadar idari sınırları değişmekle birlikte bu hüviyeti devam etmiştir. Görüldüğü gibi Erzincan, Osmanlı dönemi idari taksimatında Erzurum Eyaletine bağlı bazen bir kaza, bazen sancak ya da mutasarrıflık şeklinde yapılandırılmıştır (Gül ve Başbüyük, 2011: 47-51). Yapılanmadaki bu değişikliklerle Cumhuriyet öncesinde mülki idare statüsü ve sınırları zaman zaman değişikliğe uğramış ve Cumhuriyetin hemen başlarında (20 Nisan 1924 tarihinde 491 sayılı kanunla) yeni idari yapılanmada vilayet durumuna getirilmiştir.

4.2. Cumhuriyet Dönemi Erzincan'ın İdari Gelişimi

Osmanlı döneminde uygulanan beş kademeli (vilayet, sancak (liva), kaza, nahiye, köy) idari taksimat sistemi TBMM'nin kuruluşuyla birlikte değişikliğe uğramıştır. Osmanlı vilayetleri kaldırılarak mülhak livalar müstakil livaya haline getirilmiş ve yeni müstakil livalar kurularak günümüzün il ölçeği esas alınmıştır. Bu yeni yapılanma dört kademeli (vilayet, kaza, nahiye, köy) idari sistemi getirmiştir. Buna göre, 1920-1924 döneminde 36 mülhak livaya müstakil yapılmış, 6 yeni müstakil livaya kurulmuş, 15 vilayet merkezi ve 17 müstakil livaya ile birlikte toplam il sayısı 74'e ulaşmıştır (Keskin, 2007: 123-124). Bunun yasal dayanağı 20 Ocak 1921 tarihinde kabul edilen 85 sayılı Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'dur.* Nitekim söz konusu kanunun 10. maddesinde "*Türkiye coğrafi vaziyet ve iktisadi münasebet nokta-i nazarından vilayetlere, vilayetler kazalara münkasem olup, kazalar da nahiyelerden terekkiüp eder*" hükmü yer almaktadır. Cumhuriyet'in ilanından sonra 20 Nisan 1924'te kabul edilen anayasanın 89. maddesinde de "*Türkiye, coğrafya durumu ve ekonomi ilişkileri bakımından illere, iller ilçelere, ilçeler bucaklara bölünmüştür ve bucaklar da kasaba ve köylerden meydana gelir*" ibaresi ile bir önceki anayasadaki mülki idari taksimat korunmuş olup, sadece kavram kargaşasını önlemek amacıyla vilayet yerine il, kaza yerine ilçe, nahiye yerine ise bucak kavramları kullanılmıştır. Bu

* Erzincan ili sınırları içerisinde Fırat Nehri (Karasu) yatağı üzerinde 2018 itibarıyla aktif 7 adet HES, üretim lisansı alan 3, yapım aşamasında olan 1 HES bulunmaktadır.

** Yandere ve çaylar üzerinde ise 3 yapım aşamasında, 9 aktif üretimde, 6 adet üretim lisanslı HES bulunmaktadır.

*Teşkilat-ı Esasiye Kanunu için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa21.htm>.

idari yapılanma günümüze kadar devam etmiştir. Ancak 1970’li yıllardan itibaren fiili olarak işlevini yitiren bucaklar 2014 yılında 5747 sayılı kanunda** yapılan değişiklikle kaldırılmıştır.

20 Ocak 1921 tarihinde kabul edilen 85 sayılı Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile oluşturulan illerden biri de Erzincan’dır. İlk yıllardaki birtakım değişiklikler dışında Erzincan ili, 1936 yılına kadar merkez ilçe dışında, Pülümür (günümüzde Tunceli’ye bağlı), Refahiye, Kuruçay (günümüzde İliç ilçesine bağlı bir köy), Kemah ve Kiğı (günümüzde Bingöl’e bağlı) ilçelerinden oluşmaktadır. Sonraki dönemde Kiğı ilçesi 1934’te yeni kurulan Bingöl iline, Pülümür ilçesi ise 1935’te yeni il olan Tunceli’ye bağlanmıştır. Aynı dönemde 1936 yılında Erzurum’a bağlı Tercan, 1938’de Elazığ’a bağlı Eğin (Atatürk’e izafeten adı Kemaliye olarak değiştirilmiştir) Erzincan ilinin yönetim sınırlarına dahil edilmiştir. Bu arada 1939’da demiryolunun geçmesiyle birlikte ilçe merkezi Kuruçay’dan İliç’e taşınmıştır (Başbüyük, 2006: 251-274). Tercan ilçesine bağlı Çayırılı kasabası 1954’te, merkez ilçeye bağlı Cimin (Üzümlü) 1987’de, Çayırılı’ya bağlı Otlukbeli (Karakulak) ise 1990’da ilçe statüsüne getirilmiştir. Yeni kurulan bu ilçeler il sınırlarında herhangi bir değişikliğe neden olmamıştır.

Devlet yönetimi altındaki ülke arazisinin mülki idare ve yerel yönetimlerle ilgili olarak bölümlenmesiyle idari bölümler ortaya çıkmaktadır. Ülke yönetimiyle ilgili planlama çalışmalarında ele alınan bu idari bölümler, coğrafi ortamın bir parçası olup, büyük oranda coğrafi koşullara bağlı olarak şekillenmektedirler. Değişik ölçeklerdeki bu bölümlerin yönetim kademesi içindeki yerlerinin mekânsal ölçekte belirlenmesi ve coğrafi yönden analizi verilecek kamu hizmetlerini önemli ölçüde kolaylaştıracaktır (Özçağlar, 2015: 19-20; Özçağlar, 2005: 2-3). Kuşkusuz mekânın idari bölümlerinin ayrıntılı olarak incelenmesi devleti idare edenlerin yanı sıra, maliye ve iktisatçılara, sanayi ve ticaret ile uğraşanlar ve ülkeyi yakından tanımak isteyenlere de büyük katkılar sağlayacaktır (Darkot, 1961: 36).

Türkiye’de toplum hizmetlerinin verimli bir şekilde yürütülmesi ve denetlenmesi amacıyla ülke alanları çeşitli idari birimlere bölümlenmektedir. Türkiye’de bu bölümlenme 1949 tarih ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’na* göre yapılmaktadır. Bu kanunun birinci maddesinde; *“Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından coğrafya durumuna göre illere; iller ilçelere ve ilçelerde bucaklara bölünmüştür”* hükmü yer almaktadır. İl ve ilçe kurulması, kaldırılması, merkezlerinin belirtilmesi, adlarının değiştirilmesi, bir ilçenin başka bir ile bağlanması, sınırlarının belirlenmesi ve değiştirilmesi söz konusu bu kanun ile yapılmaktadır.

Görüldüğü gibi ülkemiz ölçeğinde mülki idare sistematığının en büyük idari birimini iller oluşturmaktadır. Aslında bu bölümlenme bazı farklılıklar olmakla Osmanlı Devleti’nin son dönemlerine kadar geriye gitmektedir. Değişik yıllarda (1864, 1867, 1871, 1913) çıkarılan Vilayet Nizamnameleriyle vilayet teşkilatları kurulmuş ve ülke; vilayet sancak (liva), kaza, nahiye ve köy şeklinde bölümlere ayrılmıştır (Gençoğlu, 2011: 34-35). Cumhuriyet dönemiyle birlikte 1924 Anayasası’nda ülke yönetiminde vilayetler kaldırılarak sancaklara vilayet adı verilmiş ve günümüzdeki yapılanma (il, ilçe, nahiye ve köy) ortaya çıkmıştır. Bu arada zaman içerisinde illerin idari sınırlarında bazı küçük değişiklikler de meydana gelmiştir. Ancak coğrafi bilgi ve teknik olanakların yeterli olmadığı dönemlerde belirlenmiş il yönetim sınırlarının günümüzde yeterince isabetli olmadığı ortaya çıkmaktadır. Nitekim zaman içerisinde sosyoekonomik yapı, ulaşım şartları ve jeopolitik gelişmeler günümüz imkan ve koşullarına göre

** 11.09.2014 tarihli ve 29116 sayılı Resmi Gazetede (Mükerrer) yayımlanan 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun 2 nci maddesinin dokuzuncu fıkrası; (9) Tüm illerde bucaklar kaldırılmıştır. Kaldırılan bucaklara bağlı belde ve köyler, bucağın bağlı olduğu idari birime bağlanmıştır şeklinde değiştirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/mukerrer/20140911 M1-1.htm>

*5442 sayılı kanunun yayımlandığı Resmi Gazete için bkz. Tarih:18.06.1949 ve Sayı:7236.

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7236.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7236.pdf>

il sınırlarında bazı düzeltmelerin yapılmasını zaruri kılmaktadır (Yazıcı, Koca ve Koca, 2010: 110). Gerçekten de idari bağlantıların coğrafi koşullar dikkate alınarak oluşturulduğu idari bölümlenmelerde ve sınırlarda, yönetim fonksiyonu diğer fonksiyonları geliştiren ve onlara katkı sağlayan bir özelliğe bürünmektedir. Aksi halde coğrafi koşulların bütünlük göstermediği alanlarda yönetim fonksiyonu yetersiz kalmakta ve o idari birime bağlı yerleşmeler başka bir ilçe ya da ilin fonksiyonel etki sahasında kalmaktadır (Yürüdü ve Başbüyük, 2002: 84). Bu nedenle coğrafi ve sosyo-ekonomik faktörlerinin göz ardı edilerek yapıldığı idari bölümlenmelerde ve sınırlarda birtakım sorunların ortaya çıkması kaçınılmaz hale gelmektedir. Dolayısıyla yapılacak idari düzenlemelerde ve planlamalarda söz konusu faktörlerin etkisi bilimsel olarak ele alınmadığı sürece sorunlar devam etmektedir.

Değişen ekonomik yapı, ulaşım sistemleri ve koşullarıyla ülkemizde il merkezlerinin etki sahalarında da bazı değişiklikler ortaya çıkmıştır. Bazı illerin idari sınırları içerisinde kalan bazı ilçeler bağlı olduğu il merkezi yerine komşu illerin merkezleri veya şehirlerinin etki sahaları içerisine girmiştir. Bir başka ifadeyle bazı ilçeler yer aldıkları ilin merkezine sadece resmi olarak bağlı olmakta, fonksiyonel olarak daha gelişmiş ve daha yakın bir ilin hinterlandı içerisinde yer almaktadır (Yazıcı, Koca ve Koca, 2010: 110). Bu durum değişen sosyo-ekonomik yapının ve coğrafi koşulların da bir yansımasıdır. Çünkü bu bağlılık çağımızda insanların erişilebilirlik imkanlarının yanı sıra çekim merkezlerinin etki derecesiyle de yakından ilgilidir. Böyle olmakla birlikte bu ilişkiyi büyük oranda coğrafi koşullar belirlemektedir.

Bu çalışmada, Erzincan ili idari coğrafya açısından incelenecek olup, idari sınırların tespitinde esas alınan ölçütler ve sınırlardan kaynaklanan sorunlar ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda ilin mülki idare taksimatının ne derecede isabetli seçildiğinin sonuçları değerlendirilerek, ilin kendi ilçeleri ve komşu illerin fonksiyonel olarak Erzincan'a bağlı ilçeleri coğrafi bakış açısıyla analiz edilmeye çalışılacaktır.

Erzincan ili 2015 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre 222918 nüfusa sahiptir. Bu nüfus miktarıyla içinde yer aldığı Doğu Anadolu Bölgesi'nde 15 il arasında sadece Tunceli (86076), Ardahan (99265) ve Iğdır'dan (192435) daha fazla nüfusa sahiptir. 2015 yılı verileri itibarıyla Türkiye genelinde 102 kişi olan aritmetik nüfus yoğunluğu Erzincan'da 19 kişidir. Bu özelliğiyle Erzincan, sınır komşusu Tunceli'den (11 kişi) sonra ülkenin nüfus yoğunluğu en az olan ikinci ilidir. Kuşkusuz bunda il arazisinin önemli bir kısmının engebeli ve parçalı alanlardan oluşmasının yanı sıra doğal afetler sonucunda yaşanan göçlerin de büyük etkisi vardır. Sismik bakımdan ülkemizin en aktif faylarından biri olan Kuzey Anadolu Fayı üzerinde yer alan Erzincan'da zaman zaman meydana gelen depremler (1939 ve 1992 depremleri gibi) can ve mal kayıplarına yol açmakta ve sahadan başta büyükşehirler olmak üzere gerek ülke içine gerekse yurt dışına göçlerin yaşanmasına neden olmaktadır.

Erzincan ve çevresi tarihin en eski dönemlerinden beri yerleşmeye açılmıştır. İlkçağlardan günümüze birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan sahada, doğal afetler nedeniyle birçok yerleşmenin ortadan kalktığı ya da yerinin değiştirildiği bilinmektedir. Ancak bu olumsuzluklara rağmen Erzincan verimli ovaları, zengin su kaynakları ve çevresine göre uygun iklim koşullarıyla tarihin her döneminde önemini korumuştur.

Ekonomisini büyük ölçüde fiziki çevre koşullarının belirlediği Erzincan ilinde temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Yöredeki verimli alüvyal ovalar ve vadi tabanları tarımsal faaliyetler açısından son derece elverişli olup, bu sahalar aynı zamanda nüfusun da toplanma alanlarıdır. Dağlık kesimlere doğru ise hayvancılık faaliyetleri ön plana geçmektedir. Erzincan Şeker Fabrikası dışında büyük yatırımların olmadığı ilde, genellikle küçük ölçekli sanayi tesisleri egemen durumdadır. Turistik kaynak yelpazesinin yeterince değerlendirilmediği ilde özellikle ekoturizm kaynakları (Şahin, 2009: 73-87) önemli bir potansiyele sahiptir.

4.3. Erzincan İlinin İdari Coğrafya Özellikleri

Genelde il idari sınırlarının topoğrafik yapıya azami ölçüde uyularak çizilmeye ve iç idari taksimatın da bu esaslara göre yapılmaya çalışıldığı görülmekle birlikte bazı istisnalar tespitlerimiz arasında bulunmaktadır. İl arazilerini çevreleyen sınırların geçtiği alanlarda detaylı incelemeler yaptığımızda toplamda 703 km'lik mesafenin olduğu tespit edilmiştir.

Bilindiği gibi ülkelerin arazilerini hiçbir bölümlenmeye tabi tutmadan yönetmek mümkün değildir. Bu nedenle birçok ülke, arazilerini dikey yönde belirledikleri bir sınıflandırmaya göre yönetim kademesine ayırmaktadır (Doğanay, Özdemir ve Şahin, 2011: 25; Özçağlar, 2015: 55). Kuşkusuz bu durum hem yönetim hiyerarşisini hem de verilecek kamu ve yerel hizmetlerini kolaylaştırmak ve verimli kılmak açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda ülkemizde de kamu hizmetlerinin daha sağlıklı yürütülmesi için ülke toprakları çeşitli kademelerde yönetim birimlerine bölünmüştür. Bu bölümlenmede en büyük idare bölgelerini iller oluşturmaktadır. İlleri oluşturan ilçeler ise kendisine bağlı belediye örgütlü yerleşmeler ve köyler ile bu idari alanların içinde ya da dışındaki hazine arazilerinden meydana gelmektedir (Koday ve Erhan, 2008: 237).

4.3.1. Kentsel İdari Alanlar

Bilindiği gibi ülkemizde kasaba ve şehirler fonksiyonel olarak herhangi bir ayrıma tabi tutulmadan kentsel yerleşmeler olarak kabul edilmektedir. Bir başka ifadeyle belediye teşkilatı bulunan beldeler, ilçe ve il merkezleri kentsel yerleşmeler, bu yerleşmelerin içinde yer aldıkları alanlar ise kentsel alanlar olarak adlandırılmaktadır (Özçağlar, 2005: 9). Kuşkusuz kentsel idari alanları oluşturmadaki gaye, hem beledi hizmetlerin kentsel yerleşmelere daha sağlıklı ve sistemli bir şekilde götürülmesi ve yürütülmesinin sağlanması hem de planlı bir yapılaşmanın tesis edilmesidir (Koday, 2009: 78; Koday ve Erhan, 2008: 242). Nitekim belediye teşkilatı olan yerleşmelerde kentsel bütünlük açısından imar planı uygulanmakta ve belediye sınırları ve aynı zamanda idari alanın da sınırlarını belirlemektedir.

Erzincan ilinde belediye teşkilatı olan kentsel yerleşme sayısı 24'dür. Bunlardan biri il merkezi (merkez ilçe), 8'i taşra ilçesi, 15'i belde. Bu yerleşmelerin toplam nüfusu 177602 olup, il nüfusunun (222918) %79,7'ünü oluşturmaktadır. Kentsel yerleşmeler tarımsal faaliyetlerin yaygın olarak yapıldığı Erzincan ve Tercan ovalarında toplanmıştır. Tarımsal arazilerin geçindirme kapasitesinin yüksek olduğu ovalık alanlar bazı yerleşmelerin nüfus barındırma kapasitesini artırmıştır. Bu durum söz konusu alanlarda belediye örgütlü yerleşme sayısının diğer yörelere göre fazla olmasına neden olmuştur. Buna göre 24 yerleşmeden 14'ü (%58.3) Erzincan ovasında, 6'sı (%25) ise Tercan ovası ve çevresinde yer almaktadır (Tablo 3). Diğer alanlarda ise ilçe merkezleri dışında kentsel yerleşme bulunmamaktadır.

Tablo 3. Erzincan ilinin kentsel idari alanları ve özellikleri.

İlçe Adı	Belediye	Belediye Türü	Belediye Teşkilatının Kuruluşu	Mahalle Sayısı	Belediye Nüfus
Merkez	Erzincan	İl	1865	25	95.596
Merkez	Akyazı	Belde	1995	4	2.541
Merkez	Çağlayan	Belde	1995	7	1.709
Merkez	Çukurkuyu	Belde	1987	8	3.508
Merkez	Demirkent	Belde	1992	3	7.886
Merkez	Geçit	Belde	1994	4	5.226
Merkez	Kavakyolu	Belde	1992	4	5.923
Merkez	Mollaköy	Belde	1996	5	1.588
Merkez	Ulalar	Belde	1992	6	5.156

Merkez	Yalnızbağ	Belde	1998	6	3.912
Merkez	Yaylabaşı	Belde	1992	4	1.655
Merkez	Yoğurtlu	Belde	1994	4	3.217
Çayırılı	Çayırılı	İlçe	1954	3	5.317
İliç	İliç	İlçe	1939	4	3.401
Kemah	Kemah	İlçe	1923	10	2.632
Kemaliye	Kemaliye	İlçe	1923	10	2.089
Otlukbeli	Otlukbeli	İlçe	1971	3	1.533
Refahiye	Refahiye	İlçe	1923	4	4.252
Tercan	Tercan	İlçe	1923	6	5.878
Tercan	Çadırkaya	Belde	1952	3	1.986
Tercan	Kargın	Belde	1970	5	2.075
Tercan	Mercan	Belde	1962	3	2.291
Üzümlü	Üzümlü	İlçe	1930	12	6.478
Üzümlü	Altınbaşak	Belde	1992	5	1.753
Toplam	--	--	--	148	177.602

Kaynak: TÜİK ve ilgili belediyelerin verilerinden derlenmiştir.

4.3.2. Köy İdari Alanları

Ülkemizin idari bölünüş sistematüğinde en alt kademedeki idari birim olan köyler sürekli oturulan yerleşmelerdir (Doğanay ve Orhan, 2016: 274-275). Seçimle işbaşına gelen muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilen köy idari alanları, *belirli bir idari sınırı bulunan ve bu sınırlar içerisinde yer alan sürekli ve dönemlik kır yerleşmeleriyle ekonomik faaliyet sahalarından oluşan, hammadde üretimi (tarım, hayvancılık, ormancılık, avcılık, toplayıcılık) ve evsel sanayi ile ilgili faaliyetlerin egemen olduğu ülkemizin kırsal kesimini oluşturan en küçük idari sahaları* olarak tanımlanmaktadır (Özçağlar, 2005: 6; Özçağlar, 1996: 8). Köy için nüfus sınırı 442 sayılı köy kanunu ve 1580 sayılı belediye kanununda 2000 kabul edilmiştir. Ancak daha sonra değişen sosyoekonomik koşullara göre 2004 yılında 5272 sayılı yeni belediye kanununun 4. maddesinde 5000 ve üzerindeki yerleşmelerde belediye teşkilatı kurulabileceği hükmü getirilmiştir (Resmi Gazete, 2004). Bu yasayla geçmiş dönemlerde belediye teşkilatı kurulmuş yerleşmelerin hakkı saklı kalmak üzere yeni belediye kurulacak yerleşmelerde 5000 nüfus kriteri aranmaktadır. Sonraki dönemlerde çıkarılan 2008 yılında çıkarılan 5747 sayılı kanun* ve 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı kanun** ile bu nüfus sınırı kabul görmüştür. Bu çerçevede 6360 sayılı kanun ile Erzincan'da merkez ilçeye bağlı Bahçeliköy, Dörtler ve Uluköy, Üzümlü ilçesine bağlı Bayırbağ ve Karakaya beldelerinin nüfusu 2000'in altına düştüğü için köy tüzel kişiliğine dönüştürülmüştür. Bununla birlikte 2012 yılı ADNKS sonuçlarına göre nüfusu 2000'in altına düşen bazı belediyelere, yakın köyler mahalle olarak katılarak belde statüsü devam etmiştir. Başpınar köyü Akyazı, Güllüce köyü Yaylabaşı, Mahmutlu, Yeşilyurt ve Tepecik köyleri

* 6 Mart 2008 tarihinde kabul edilen 5747 sayılı kanunun geçici 1. maddesiyle nüfusu 2000'in altına düşen 862 belde belediyesi 2009 yerel seçimleri öncesinde kapatılmak istenmiş, kanunun Anayasa Mahkemesi tarafından iptali sonucunda 862 belde belediyesinden sadece zamanında mahkemeye itiraz etmeyen 7 ve kapatma işlemi mahkeme kararından önce gerçekleşmiş olan 19 belde belediyesi olmak üzere toplam 26'sının kapatılmasına, 832 belde belediyesinin de devam etmesine karar verilmiştir (Tamer, 2009, <http://www.mustafatamer.com/mt yaziyor/habergoster.asp?id=169>).

** 12 Kasım 2012 tarihinde kabul edilen 6360 sayılı kanunun geçici 2. maddesiyle nüfusu 2000'in altına düşen 559 belde belediyesi kapatılmıştır. Söz konusu kanun için bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm>.

Mollaköy, Mertekli, Yamaçlı, Erdene ve Derebağ köyleri Çağlayan, Hürrempalangası, Dereyurt ve Davarlı köyleri Yalnızbağ, Süleymanlı ve Büyükkadağan köyleri Altınbaşak, Sucuali ve Yollarüstü köyleri Kargın, Gözeler köyü ise Çadirkaya beldelerine mahalle olarak katılmıştır. Ancak bu beldelerden bazılarının nüfusu, bu katılmalara rağmen 2015 yılı ADNKS sonuçlarına göre 2000'in altına düşmüştür (Çağlayan, Mollaköy, Yaylabaşı, Çadirkaya ve Altınbaşak). İlginç olan bir nokta da, birçok belde belediyesinden daha az nüfusa (1533) sahip olan Otlukbeli ilçe merkezidir.

Erzincan ili dahilinde 528 köy idari alanı bulunmaktadır. Bu köylerin %71,4'ü (377 köy) tek bir yerleşme ünitesinden, %28,6'sı (151 köy) ise birden fazla mahalleli köylerden oluşmaktadır. Bunların yanında mezra, kom ve yayla gibi daimi ve dönemlik yerleşmeler mevcuttur. Bu yerleşmelerin bazıları zamanla nüfus artışı ile daimi oturlan bir yerleşmeye dönüşmekte ve bir köy ya da köy idari alanı içerisinde mahalleleri oluşturabilmektedir.

İldeki köylerin ilçelere dağılımı irdelendiğinde; Refahiye 121 köy ile ilk sırada yer alırken, Otlukbeli 10 köy ile son sırada yer almaktadır. Bu durum arazinin engebeli ve parçalı olmasının yanı sıra yerleşme dokusuyla ilgilidir. Şöyle ki, Erzincan ilinde mahalle yerleşmelerinin en fazla olduğu ilçe, arazisinin önemli bir kısmı Karadeniz Bölgesi sınırları içinde yer alan Refahiye'dir. Otlukbeli ise, il genelinde yüzölçümü en az (254 km²) olan ilçedir. Diğer ilçelerden Çayırılı'ya 47, İliç'e 58, Kemah'a 73, Kemaliye'ye 62, merkez ilçeye 65, Tercan'a 69 ve Üzümlü'ye 23 köy bağlıdır. İl genelindeki 528 köyde 45316 kişi yaşamakta olup, toplam nüfusun %20,3'ünü oluşturmaktadır. Köy nüfusunun ilçelere göre dağılımında merkez ilçenin 14560 kişi ile ilk sırada olduğu dikkati çekmektedir. Onu Refahiye (6563 kişi), Tercan (5088 kişi), Kemah (4484 kişi), İliç (4094 kişi), Çayırılı (3663 kişi), Üzümlü (3042 kişi) ve Kemaliye (2890 kişi) izlemektedir. Köy nüfusunun en az olduğu ilçe ise 872 kişi ile Otlukbeli'dir (Tablo 4).

Tablo 4. Erzincan ilinin demografik ve idari bilgileri.

İlçe Adı	Belediye Sayısı	Yüzölçümü (Km ²)	Nüfus	Nüfus Yoğunluğu (Km ² /Kişi)	Kentsel Nüfusu	Köy Sayısı	Köy Nüfusu
Merkez	12	1.752	152.477	87,0	137.917	65	14.560
Çayırılı	1	1.230	8.980	7,3	5.317	47	3.663
İliç	1	1.397	7.495	5,4	3.401	58	4.094
Kemah	1	2.354	7.176	3,0	2.692	73	4.484
Kemaliye	1	1.168	4.979	4,3	2.089	62	2.890
Otlukbeli	1	254	2.405	9,5	1.533	10	872
Refahiye	1	1.744	10.815	6,2	4.252	121	6.563
Tercan	4	1.592	17.318	10,9	12.230	69	5.088
Üzümlü	2	410	11.273	27,5	8.233	23	3.042
Toplam	24	11.903	222.918	18,7	177.602	528	45.316

Kaynak: TÜİK ve İl Mahalli İdareler Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

İl genelinde nüfus yoğunluğu tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu Erzincan ve Tercan ovalarında diğer kesimlere göre yüksektir. Erzincan ovasında yer alan merkez ilçe km²'ye 87 kişi ile ilk sırada yer almaktadır. Aynı ovadaki Üzümlü ilçesi nüfus yoğunluğu (27,5 km²/kişi) bakımından ikinci sırada gelmektedir. Nüfus yoğunluğu en az olan ilçeler ise arazinin engebeli ve parçalı olduğu Kemah (3 km²/kişi), Kemaliye (4,3 km²/kişi) ve İliç (5,4 km²/kişi) ilçeleridir. Zaten Erzincan yukarıda da ifade edildiği gibi, km²'ye 18,7 kişi ile ülkemizin Tunceli'den sonra en az nüfus yoğunluğuna sahip ilidir.

5. ERZİNCAN İLİNDE İDARİ SINIRLARDAN KAYNAKLANAN SORUNLAR

Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde yer alan Erzincan ilinin arazilerinin bir kısmı Karadeniz Bölgesi'nde kalmaktadır. İlin kuzey sınırı Otlukbeli, Esence ve Çimen dağlarının zirvelerinden geçmektedir. Coğrafi koşulların dikkate alınarak çizildiği bu sınır, bazı farklılıklar dışında bölge sınırlarıyla da büyük ölçüde uyumludur. Ancak ilin kuzeybatı sınırı bölge sınırlarıyla çakışmamaktadır. Gerçekten de Refahiye ilçesi arazilerinin büyük kısmı (Doğandere ve Gümüşakar bucakları hariç) Karadeniz Bölgesi sınırları içerisinde kalmaktadır. Erzincan'ın güney sınırının büyük kısmı Tunceli ile sınırı oluşturan Mercan dağlarının zirvelerinde geçmekte olup, Sansa boğazında Karasu ırmağı sınırı oluşturmaktadır. İlin batı sınırı Kızıllırmak ile Yeşilirmak arasındaki su bölümü çizgisini oluşturan Dumanlı dağ, Karadağ ve Kızıldağ'ın, doğu sınırı ise Serçelik, Beyazdağ ve Dumanlı dağlarının zirvelerinden geçmektedir.

Görüldüğü gibi Erzincan il sınırları genellikle akarsu havzalarını birbirinden ayıran dağlık sahaların su bölümü çizgilerinden geçirilmiştir. Bir başka ifadeyle bazı kısımları hariç coğrafi koşullara uyumlu olarak çizilmiştir. Ancak sahanın ve yakın çevresinin dağlık, engebeli ve parçalı yapısı başta ulaşım olmak üzere birçok konuda yaşamı zorlaştırmaktadır. Bu durum yerleşmelerin bağlı oldukları il ve ilçe merkezleriyle olan ilişkilerine de tesir etmektedir.

Bilindiği gibi şehirlerin büyüklükleri ile etki sahası arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre, büyük şehirlerde umland, hinterland ve etki bölgesi, orta büyüklükteki şehirlerde umland ve hinterland, küçük şehirlerde ise sadece umland kuşağı teşekkül edebilmektedir (Göney, 1995: 118). Kuşkusuz şehirlerin söz konusu bu kuşaklarının ortaya çıkmasında şehir ile yakın çevresi ve hinterlandı arasındaki ekonomik ve sosyal ilişkiler birinci derecede rol oynamaktadır (Yazıcı, Koca ve Koca, 2010: 119). Erzincan ili DPT tarafından yapılan "İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmasına" göre dördüncü kademe gelişmiş iller içerisinde yer almaktadır (DPT, 2004: 63-65). Erzincan şehri ise, aynı kurum tarafından yapılan "İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmasına" göre ise 0,78524 sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi ile ikinci derece gelişmişlik grubunda bulunmaktadır (Dinçer ve Özaslan, 2004: 131).

İl yüzölçümünün yarısından fazlasının engebeli dağlık sahalardan meydana gelmesi nüfus besleme kapasitesini sınırlandırmıştır. İl nüfusunun bir kısmı da gerek coğrafi faktörler gerekse sosyoekonomik ve sosyokültürel nedenlerle komşu büyük merkezlerin çekim sahasına girmektedir. Bu durum Erzincan şehrinin hinterlandında daralmaya neden olmaktadır. Bir başka ifadeyle coğrafi olarak Erzincan ili arazisinin bir kısmı komşu illerin etki sahasında kalmaktadır. Buna karşın daha az gelişmiş komşu illerin arazilerinin bir kısmı da Erzincan şehrinin hinterlandında yer almaktadır. Aslında bu tezatlık Cumhuriyet döneminde sadece Erzincan ve çevresinde değil ülkemizin birçok yöresinde il ve ilçe merkezleri oluşturulurken yerleşmelerin tarihi süreçleri, kültürel özellikleri, ekonomik yapısı, erişilebilirliği vb. birtakım özelliklerinin göz ardı edilmesinden kaynaklanmaktadır (Yürüdü ve Başbüyük, 2002: 84). Gerçekten de, günümüzde Erzincan'a bağlı olan bazı ilçeler geçmişte komşu illerin tarihi, sosyoekonomik ve sosyokültürel özellikleriyle şekillenmiştir. Örneğin tarih boyunca Elazığ ve çevresiyle anılan Eğin (Kemaliye) günümüzde de ekonomik ve sosyal ilişkilerini büyük ölçüde Elazığ ve Malatya ile sürdürmektedir. Benzer durum 1936'ya kadar Erzurum'a bağlı olan Tercan için de geçerlidir. Fonksiyonel etki sahası Erzincan şehrine göre daha geniş olan Erzurum, Malatya ve Elazığ gibi şehirler bu ilçeleri etkisi altında bulundurmaktadır. Günümüzde bu ilçelerin zorunlu haller dışında Erzincan ile ilişkileri yok denecek kadar azdır. Başta sağlık hizmetleri olmak üzere kültürel faaliyetler, eğitim-öğretim hizmetleri ve ticari ilişkiler söz konusu bu merkezlerle gerçekleştirilmektedir. Nitekim Kemaliye'den günlük olarak Elazığ, Malatya ve Erzincan'a birer minibüs seferi yapılmaktadır. Ancak Erzincan'a resmi işlerin takibi için gelinmekte, buna karşın diğer ihtiyaçlar için Malatya ve Elazığ tercih edilmektedir. Aynı şekilde Tercan ilçesi ile Erzincan arasındaki ilişkiler de benzer özellikler göstermektedir.

Geçmişte Erzincan ile anılan yerleşmelerden Pülümür il sınırları dışında kalmasına rağmen, günümüzde ekonomik, coğrafi yapı ve hizmetler bakımından Erzincan ile bütünlük arz etmektedir. Hatta Pülümür ilçesinin eski adının Kuzucan olması yer isimlerinin benzerliğini göstermektedir (Yazıcı, Akpınar ve Şahin, 2005: 24-25). Keza Gümüşhane'ye bağlı Kelkit ve Şiran ilçeleri de ticari ilişkilerini büyük ölçüde Erzincan ile sürdürmektedirler. Nitekim bu ilçelerden Erzincan'a olan günlük minibüs sefer sayısı Gümüşhane'ye olandan daha fazladır (Akpınar, 2000: 316-320, Tablo 5). Kuşkusuz bunda Erzincan'ın Gümüşhane'ye göre gelişmiş bir şehir ve çok daha büyük bir pazar olmasının payı büyüktür (Akpınar, 2007: 173-174). Bu ilçeler birçok bakımdan birinci derecede Erzincan şehrinin etkisi altındadırlar (Altınbilek, 1997: 320). Zaten önemli oranda göç veren bu ilçelerden dışarıya olan göçlerde Erzincan'ın da olması bu birlikteliğin en önemli göstergesidir.

Tablo 5. İlçe merkezleri ile il merkezleri arasında günlük minibüs seferleri.

Yerleşme	Erzincan	Erzurum	Malatya	Elazığ	Tunceli	Gümüşhane	Trabzon
Tercan	3	1	--	--	--	--	--
Pülümür	2	--	--	--	1	--	--
Kelkit	12	--	--	--	--	5	2
Şiran	5	--	--	--	--	1	1
Kemaliye	1	--	1	1	--	--	--

Kaynak: İlgili belediyeler ve taşıyıcı kooperatiflerin verilerinden derlenmiştir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Erzincan ili, 11.640 km² yüzölçümüyle alan bakımından sınırları içinde yer aldığı Doğu Anadolu Bölgesi'nde Erzurum, Van ve Malatya'dan sonra dördüncü, ülkemizin ise 24. büyük ilidir. Ancak il arazilerinin yarıdan fazlasının dağlık alanlardan meydana gelmesi ve zaman zaman doğal afetlere maruz kalması nedeniyle Erzincan göç veren iller arasında yer almaktadır. Bu nedenle kilometrekareye 18,7 kişi ile Tunceli'den sonra ülkemizin en tenha ikinci ili durumundadır.

Merkez ilçeyle birlikte 9 ilçesi olan Erzincan'ın bazı ilçeleri komşu illerin fonksiyonel etki sahasında kalmasına rağmen, il sınırları dışında kalan komşu illere ait bazı ilçeler de Erzincan şehrinin etki alanına girmektedir. Kuşkusuz tarım toprakları sınırlı ilçe merkezlerinde ekonomik yatırımlar zayıf kalmış ve kentsel fonksiyonlar yeterince gelişmemiştir. Erzincan Şeker Fabrikası dışında önemli bir sanayi yatırımı olmayan Erzincan şehri de, yönetim fonksiyonu dışında il arazilerinin tamamında yeterli düzeyde etki ve hakimiyet kuramamıştır. Bu nedenle il merkezine nispeten uzak sayılabilecek bazı ilçeler (Kemaliye, Tercan ve hatta İliç) komşu il merkezlerinin çekim alanına girmiştir. Ekonomik gelişmesi, şehirleşme ve sanayileşme düzeyi Erzincan'a göre daha ileri düzeyde olan bu merkezler, sunmuş oldukları hizmet yelpazesıyla il arazilerinin bir kısmını fonksiyonel etki sahaslarına katmıştır. Buna karşılık coğrafi yapının da etkisiyle Gümüşhane ve Tunceli'ye bağlı bazı ilçeler (Pülümür, Kelkit ve Şiran) Erzincan şehrinin etki sahasına girmektedir.

Aslında tarihi süreç içerisinde günümüzde etki sahasında kaldıkları yerleşmelerin birer idari ünitesini oluşturan bu ilçeler, yerinde inceleme yapılmadan masa başında karar verilen idari yapılanmaların ve çizilen keyfi sınırların bir sonucudur. Oysa yörenin coğrafi yapısı, ulaşım olanakları, ekonomik özellikleri ve sosyokültürel yapısı bilinmeden verilen kararlar birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Şöyle ki, idari olarak Erzincan'a bağlı bir Kemaliyeli ve Tercanlı'nın Erzincan'a olan aidiyet duygusu yeterince gelişmemiştir. Çünkü geçmişten süregelen sosyal ve ticari ilişkileri, gelenek ve görenekleri Erzincan'dan ziyade etki sahasında kaldıkları merkezlerin tarihi ile şekillenmiştir. Aynı şekilde göçlerle doğduğu ilçenin dışına

çıkan Pülümürlü ve Kelkitlilerin de yerleştikleri yerler arasında Erzincan'ın olması bunu doğrulamaktadır.

Sonuç olarak Erzincan ilinin günümüzdeki idari yapılanmasında tarihi dönemlerin etkisi olmakla birlikte, coğrafi araştırma ve inceleme yapılmadan sosyokültürel yapıdan bihaber değişik zamanlarda alınan politik kararların da rolü büyüktür. Kuşkusuz bilimsel gerçeklerden uzak verilen bu kararların olumsuz yansımalarını yöre insanı çekmektedir. Oysa yapılacak planlama ve kalkınma hamleleri coğrafi bütünlük ve idari birimler arasında sıkı bir koordinasyonun sağlanmasıyla mümkündür. Bu nedenle ülkemiz genelinde bilimsel ve teknolojik gelişmeler ışığında idari birimlerin ve yerleşmelerin coğrafi bütünlük ve fonksiyonel etki alanlarının belirlenerek idari sınırlarının yeniden belirlenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede Erzincan ili ile sadece idari anlamda ilişkileri olan Tercan eskiden olduğu gibi Erzurum'a, Kemaliye ise günümüzde en fazla iletişimde olduğu Malatya'ya bağlanmalıdır. Buna karşılık Erzincan şehrinin hinterlandında yer alan Pülümür, Kelkit ve Şiran ilçelerinin de Erzincan'a bağlanması yerinde olacaktır. Aksi takdirde yönetimle birlikte başta eğitim ve sağlık hizmetleri olmak üzere birçok yatırımın amacına ulaşacağını söylemek oldukça zordur.

Buraya kadar hipsografik analizini ortaya koymaya çalıştığımız Erzincan ilinin topoğrafya şartlarına dayalı olarak öncelikli durumları ve ortaya çıkardıkları sorunlu konuların birkaçını şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Erzincan tabanı 800 metrede tavanı 3500 m'lere varabilen yaklaşık 2800 metrelik yükselti farkı barındıran bir ildir. Bunu il arazilerinin %10'dan fazlasının %64'lük yüksek bir oranda olması da doğrulamaktadır.

2. Erzincan ilinin 1000 metrenin altındaki arazilerinin %2'lik (208,4 km²) bir orana sahip olması ve bu alanların da Kemah-Kemaliye vadisi boyunca uzanan çoğunlukla düz olmayan arazilerden oluştuğunu belirtmek gerekir. Yerleşme ve ekonomik faaliyetlerin yoğunlaştığı 1000-1500 metre kuşağı il toplam arazisinin %25'lik (2934,2 km²) oluşturmaktadır. Düz ve düze yakın arazilerin başında Erzincan ve Tercan ovaları gelmektedir. Ayrıca Erzincan'a bağlı ilçelerin kuruldukları yerlerde ve yakın çevrelerindeki hafif dalgalı tepelik arazilerden oluştuğunu belirtmek gerekir.

3. 1500-2500 m kuşağının %63'lük (7352,8 km²) oranıyla il arazilerinin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Bu kuşakta yükselti nedeniyle iklim koşullarının olumsuz yönde değişmesine bağlı olarak sınırlı ekonomik faaliyetler (tahıl yetiştiriciliği ve hayvancılık hariç) yapılmaktadır. Aynı kuşağın dağlık alanlarının akarsular tarafından derin yarılmış olması ve dolayısıyla eğim değerlerinin fazla olması hayvancılık faaliyetlerini bile önemli ölçüde sınırlandırmıştır.

4. 2500 metrenin üzerindeki alanlar %10'luk (1141,1 km²) oranıyla doğal vejetasyon yetişme sınırının üzerinde olmasından dolayı ekonomik olarak yararlanılabilecek özelliklerden tamamen yoksundur.

5. Yukarıda da ayrı ayrı özelliklerini sıralamaya çalıştığımız bu engebeli ve yüksek topoğrafya ilin kendi idari sınırları içerisindeki bütün idari ve sosyoekonomik ilişkileri olumsuz yönde etkilediği gibi hem de çevresindeki illerle olan bağlantılarında da erişilebilirlik düzeyini zayıflatmaktadır.

6. İl sınırları dahilindeki topoğrafyanın ana hatları dış ulaşım bağlantılarının da yönünü belirlemiştir. Yüksek ve engebeli topoğrafya nedeniyle yegane doğal ulaşım koridoru Fırat vadisi olup, ilin tarihi ve günümüzdeki ulaşım güzergahları (D100 karayolu ve Erzincan-Erzurum demiryolu) yer yer bu vadiyi takip etmektedir. Kuzey-güney yönlü bağlantılarında ise, yükseltileri 2000 metreyi aşan geçitler kullanılmaktadır. Ancak iklim koşullarının olumsuz etkileri ulaşımı güçleştirmekte, sosyoekonomik ve sosyokültürel etkileşimi sınırlandırmaktadır.

İl merkezi ile bağlı bulunan ilçe merkezleri ve kırsal yerleşmelerin bağlantı hatları çoğunlukla dar ve derin yarılmış vadileri takip eder. Ancak vadi sistemlerinin müsait olmadığı yerlerde ise dağlık alanlar üzerindeki geçit sahaları ulaşım güzergahı olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle ilin Kemaliye ilçesi Elazığ ve Malatya şehirlerinin etki alanında, Çayırlı, Otlukbeli ve Tercan ilçeleri ise Erzurum şehrinin etki sahası içerisinde kalmaktadır. Bununla birlikte Sivas'ın Suşehri, Gölova ve Akıncılar, Gümüşhane'nin Kelkit ve Şiran, Tunceli'nin Pülümür, Bingöl'ün Yedisu ilçeleri de Erzincan şehrinin fonksiyonel etki alanına girmektedir.

7. Yüzölçümüne oranla ekonomik anlamda kullanılabilir arazi miktarının sınırlılığı yöreden göçleri de zorunlu kılmaktadır. Ekonomik gelişmeyi artıracak büyük ölçekli kamu ve özel sektör yatırımlarının da zamanla atıl kalmasına yol açmaktadır (çok sayıda özet teşebbüse ait işletmeler kapanmış ve devlet yatırımlarından olan Sümerbank Erzincan İplik fabrikası da kapatılmıştır). Sonuç olarak, ilin coğrafi yapısından kaynaklı sorunlar bunlarla sınırlı değildir. Burada Erzincan'ın idari coğrafyasındaki ana hatlara değinilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKLAR

- Akkan, E., 1964, Erzincan Ovası ve Çevresinin Jeomorfolojisi. Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları Sayı:153, Ankara.
- Akpınar, E., 2001, Kalkınma Yolunda İki İlçe-Kelkit ve Köse. Köse ve Kelkit Kaymakamlığı Yayınları, İstanbul.
- Akpınar, E., 2007, Şiran İlçesinin Coğrafyası. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Altınbilek, M. S., 1997, Planlama Sorunları Açısından Erzincan Şehir Coğrafyası. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.
- Aydın, D., 1998, Erzurum Beylerbeyliği ve Teşkilatı Kuruluş ve Genişleme Devri (1535-1566). Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Başbüyük, A., 2006, Demiryoluna Bağlı Olarak Kurulan Bir İlçe Merkezi: İliç (Erzincan). Doğu Coğrafya Dergisi, 11(15), s.251-274.
- Bilgin, T., 1972, Munzur Dağları Doğu Kısmının Glasiyal ve Periglasiyal Morfolojisi. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No:69, İstanbul.
- Darkot, B., 1961, Türkiye'nin İdari Coğrafyası Üzerine Düşünceler. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, 6(2), s.35-46.
- Darkot, B., ve diğ., 1980, Modern Büyük Atlas. Arkin Kitabevi, İstanbul.
- Diñer, B., ve Özasan, M., 2004, İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması. Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Doğanay, H., Özdemir, Ü., ve Şahin, İ. F., 2011, Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya. Pegem Akademi Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- Doğanay, H., ve Orhan, F., 2016, Türkiye Beşeri Coğrafyası (Genişletilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- DPT., 2013, İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011). Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Elibüyük, M., ve Yılmaz, E., 2010, Türkiye'nin Coğrafi Bölge ve Bölümlerine Göre Yükselti Basamakları ve Eğitim Grupları, Coğrafi Bilimler Dergisi, 8(1), s.27-55.
- Eriñ S., 1953, Doğu Anadolu Coğrafyası. İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:572, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No:15, İstanbul.
- Gençoğlu, M., 2011, 1864 ve 1871 Vilâyet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(1), s.29-50.
- Göney, S., 1995, Şehir Coğrafyası. İstanbul Üniversitesi Yayın No:3908, Edebiyat Fakültesi Yayın No:2274, Coğrafya Bölümü Yayın No:91, İstanbul.

- Gül, A., 2013, Erzincan Kazasının Yerleşme Özellikleri (XVI-XX Yüzyıllar Arası). Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(1), s.57-94.
- Gül, A., ve Başbüyük, A., 2011 Bir Tarihi Coğrafya İncelemesi (Osmanlı'dan Cumhuriyete Erzincan Kazası). Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum.
- Hayli S., 1995, Erzincan Ovası'nın Beşeri ve İktisadi Coğrafyası. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ.
- Hayli, S., 2002, Erzincan Ovasında Genel Arazi Kullanımı. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(1), s.1-24.
- İnbaşı, M., 2009, Erzincan Kazası (1642 Tarihli Avarız Defterine Göre). Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 41, s.189-214.
- Karagel, H., 2010, Tarihsel Süreç İçerisinde Doğu Anadolu Bölgesindeki Mülki Yönetim Alanlarının İdari Coğrafya Analizi. Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları; 6(1), s.41-62.
- Karagel, H., 2011, Türkiye'de Mülki İdare Alanlarının Belirlenmesi ve Sorunları Üzerine. E-Journal of New World Sciences Academy, 6(1), s.57-69.
- Kaya, F., 2015, Hakkari İlinin İdari Coğrafya Analizi. International Journal of Social Science, 41, s.79-99.
- Keskin, E. N., 2007, Cumhuriyet Döneminde Toprağa Dayalı Örgütlenme: İl Yönetimi Sisteminin Kuruluşu. Memleket Siyaset Yönetim Dergisi, 2(5), s.119-174.
- Koday, Z., ve Erhan, K., 2008, Erzurum İlinin İdari Coğrafya Analizi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(41), s.231-248.
- Miroğlu, İ., 1990, Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası (1520-1566). Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Özçağlar, A., 1996, Türkiye'nin İdari Coğrafyası Bakımından Köy, Bucak, İlçe, İl ve Belde Kavramları Üzerine Düşünceler. Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Coğrafya Araştırmaları Dergisi, 12, s.7-24.
- Özçağlar, A., 2005, Türkiye'de Mülki İdare Bölümlerinin İdari Coğrafya Analizi. Coğrafi Bilimler Dergisi, 3(1), s.1-25.
- Özçağlar, A., 2015, Yönetmelik Coğrafya. Nika Yayınevi, Ankara.
- Resmi Gazete., 2004, 5272 Sayılı Belediye Kanunu. Ankara.
- Şahin, İ. F., 1997, Refahiye'nin Coğrafi Etüdü. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.
- Şahin, İ. F., 2009, Erzincan İli'nin Turizm Potansiyeli ve İldeki Ekoturizm Uygulamaları. Doğu Coğrafya Dergisi, 14(22), s.69-88.
- Yazıcı, H., 1991, Tercan Ovasının Coğrafi Etüdü. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum.
- Yazıcı, H., Akpınar, E., ve Şahin, İ. F., 2005, Doğu Anadolu Bölgesi'nde Hızla Nüfus Kaybeden Tipik Bir İlçe Merkezi: Pülümür. Doğu Coğrafya Dergisi, 10(13), s.7-30.
- Yazıcı, H., Koca, N., ve Koca, M. K., 2010, Coğrafi Faktörlerin Mülki Yapılanma Üzerindeki Etkilerine Bir Örnek: Afyonkarahisar İli. Amme İdaresi Dergisi, 43, s.109-124.
- Yürüdü, E., ve Başbüyük, A., 2002, Orta Kelkit Yöresinde İdari Yapılanmadan Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(1), s.83-97.